

lipsi testimonium perhibetur¹. Positum est autem hoc verbum et in Comœdia, unde latinum esse non dubium est, sub eadem significatione, vel certe vicina, ubi de patre irato dicitur filio,

Orationem sperat invenisse se, qua differat te².

Solet autem hic intelligi, differat, velut hac atque illac ferat tempestate verborum, quasi discerpat, et dissipet; quod utique ille accusando videbatur esse facturus. Sed etsi, « Differre eum in via, » sic intellexerimus, quia distulit Angelus ejus festinationem remorando, ut ei quod opus erat et demonstraret, et diceret; non absurda est hujus verbi etiam sub ista significatione positio.

QUÆSTIO L.

« Et cum vidisset asina Angelum Dei resistentem in via, » et evaginatum gladium in manu ejus, et declinavit asina » de via, et ibat in campum. » Campus iste adhuc extra macerias vinearum fuit. « Et percussit asinam in virga, ut » corrigeret eam in via. Et stetit Angelus Dei in sulcis vinearum, maceria hinc, et maceria hinc³. » Merito quaeritur si hinc atque inde maceriae in medio ponebant viam, sicut fieri solet, quomodo ibi stans Angelus, dicitur stetisse in sulcis vinearum? Neque enim in via inter macerias potuerunt sulci esse vinearum. Sed ordo verborum est, « Ut corrigeret eam in via, maceria hinc, et maceria hinc. » In hac ergo via corrigerere voluit asinam Balaam, ut inter macerias ambularet. Interpositum est autem, « Et stetit » Angelus Dei in sulcis vinearum, » in una scilicet vinearum, quæ in medio ponebant viam. « Et cum vidisset asina » Angelum Dei, compressit se ad parietem⁴, id est, ad

¹ Apoc. xii, 9, 10. — ² Terentius in Andr. act. ii, scen. 4. — ³ Num. xxii, 23, 34. — ⁴ Ibid. 25.

maceriam illius utique vineæ, in qua non erat Angelus, quoniam ab alia parte erat in sulcis vinearum. « Et com- » pressit pedem Balaam ad parietem, et adjecit adhuc » cædere eam. Et apposuit Angelus Dei, et adjiciens subs- » titit in loco angusto¹; » jam non in sulcis vinearum, sed inter ipsas macerias, id est, in via; « In quo non fuit » declinare dextram neque sinistram. Et cum vidisset » asina Angelum Dei, consedit sub Balaam². » Cæsa enim, retro non ibat: in parietem non se premebat, quoniam non ab altera parte terrebar, sed in media via in angusto Angelus erat: restabat ergo ut subsideret. « Et iratus est » Balaam, et percutiebat asinam virga. Et aperuit Deus os » asinæ, et ait ad Balaam: Quid feci tibi, quia percussisti me » tertio hoc? Et ait Balaam asinæ, quia illusisti mihi, et si » haberem gladium in manu mea, jam transfixissem te³. » Nimirum iste tanta cupiditate ferebatur, ut nec tanti monstri miraculo terreretur, et responderet quasi ad hominem loquens, cum Deus utique non asinæ animam in naturam rationalem vertisset, sed quod illi placuerat, ex illa sonare fecisset, ad illius vesaniam cohibendam: illud fortasse præfigurans, quia stulta mundi electurus erat Deus⁴, ut confunderet sapientes, pro illo spiritali et vero Israël, hoc est, promissionis filiis.

QUÆSTIO LI.

« Et factus est Spiritus Dei super illum⁵, » id est, super Balaam. Non factus est Spiritus Dei, tanquam factura sit Spiritus Dei, « Sed factus est super illum » id est, factum est ut super illum esset: quomodo: « Qui post me venit, » ante me factus est⁶, » id est, factum est ut ante me esset, ut præponeretur mihi: « Quia prior me, inquit, erat. » Et

¹ Num. xxii, 26. — ² Ibid. 27. — ³ Ibid. 28, 29. — ⁴ 1 Cor. 1, 27. — ⁵ Num. xxiii, 6. — ⁶ Joan. 1, 15.

sicut, « Dominus factus est adjutor meus¹ : » non enim Dominus factura est, sed factum est ut me adjuvaret. Et, « Factus est Dominus refugium pauperum², » id est, factum est ut ad eum refugerent pauperes. Et, « Facta est » super me manus Domini³, » id est, factum est ut super me esset : et multa talia in Scripturis reperiuntur.

QUÆSTIO LII.

« ET dixit Dominus ad Moysen : Accipe duces populi, » et ostenta eos Domino contra solem ; et auferetur ira animationis Domini ab Israël⁴. » Iratus est Deus de fornicationibus Israël, et carnalibus et spiritalibus ; nam et filii Moab se impudice miscuerant, et idolis fuerant consecrati : hoc ad Moysen dixit, ut ostentaret Domino duces populi contra solem. In quo verbo intelligitur eos jussos esse crucifigi, ut hoc sit, « Ostenta eos Domino contra solem, » id est, palam in conspicuo lucis hujus. Nam græcus ait παραδειγματισσον, quod dici posset, Exempla, quia παραδειγμα exemplum dicitur. Nam præter Septuaginta interpretes, Aquila perhibetur dixisse, « Confige, » vel potius « Sursum confige, » quod est ἀνάπηξον : Symmachus autem verbo evidentiore, « Suspende. » Mirum est sane, quod Scriptura narrare destiterit, utrum hoc fuerit ex præcepto Domini impletum : quod contemni potuisse non video, aut si contemptum est, impune contemni. Si autem factum est et tacitum, cur ex eo quod Phinees filius Eleazar transfixit adulteros, placatum fuisse Dominum Scriptura testatur, plagamque cessasse⁶ ; quasi crucifixis ducibus, sicut præceperat Dominus, adhuc indignatio perseverans alio modo placanda videretur : cum procul dubio falsum esse non posset, quod prænuntiaverat et promiserat Dominus, di-

¹ Psal. xxix, 11. — ² Id. ix, 10. — ³ Ezech. 1, 3, et iii, 22. — ⁴ Num. xxv, 4. — ⁵ Ibid. 7.

cens : « Accipe duces populi, et ostenta eos Domino contra » solem, et avertetur ira animationis Domini ab Israël? » Si ergo factum erat, quis dubitet iram Domini aversam fuisse ab Israël? Quid itaque opus erat, ut adhuc Phinees ad placandum Deum sic in adulteros vindicaret, eique testimonium Scriptura perhiberet, quod eo modo placaverit Dominum? Nisi forte intelligamus, cum illud de ducibus populi Moyses, quod præceperat Dominus, implere disponderet, eum voluisse etiam secundum Legem talia punire flagitia, et sacrilegam audaciam, ut juberet quemque interficere proximum suum diis alienis nefarie consecratum, atque interea etiam illud Phinees faceret, ac sic ira Domini jam placata, non opus fuisse duces populi crucifigi. Hæc sane severitas illi temporis congrua, quantum malum sit fornicationis et idololatriæ, prudentium fidei satis evidenter ostendit.

QUÆSTIO LIII.

EAM causam mortis Moysi dicit Dominus, quam etiam fratris ejus¹. Ambobus enim etiam hoc ante prædixerat, quod ideo non intrarent cum populo Dei in terram promissionis, quia non eum sanctificaverunt coram populo ad aquam contradictionis², id est, quia dubitaverunt de dono ejus ; quod posset aqua de petra profluere, sicut exposuimus in eo ipso Scripturæ loco³. Hujus autem rei mysterium datur intelligi, quia nec sacerdotium quod prius institutum est, cujus personam gerebat Aaron, nec ipsa Lex cujus personam gerebat Moyses, introducunt populum Dei in terram hæreditatis æternæ ; sed Jesus, in quo typus erat Domini Jesu Christi, id est, gratia per fidem. Et Aaron quidem ante defunctus est, quam Israël

Num. xxvii, 13, 14. — ² Num. xx, 12. — ³ Vide supra quæst. xix.

in aliquam partem terræ promissionis intraret¹, Moyses autem adhuc vivente capta est terra Amorrhæorum atque possessa, sed Jordanem cum eis non est transire permittus. Ex aliqua enim parte Lex observatur in fide christiana. Ibi enim sunt etiam præcepta, quæ hodieque observare Christiani jubemur. Sacerdotium vero illud et sacrificia nullam partem tenent hodie fidei christianæ, nisi quod in umbris futurorum acta atque transacta sunt. Cum vero ambobus fratribus, id est, Aaron et Moysi dicitur, ut apponantur ad populum suum, manifestum est non esse in illos iram Dei, quæ separat a pace sanctæ societatis æternæ. Unde manifestatur non solum officia, sed etiam mortes eorum signa fuisse futurorum, non supplicia indignationis Dei.

QUÆSTIO LIV.

« ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Accipe » ad te ipsum Jesum filium Nave, hominem qui habet » Spiritum in se ipso: et impones manus tuas super eum, » et statues eum in conspectu Eleazari sacerdotis, et » mandabis ei in conspectu omnis Synagogæ², etc. » Notandum est, quod cum jam haberet Spiritum in se ipso Jesus Nave, sicut Scriptura testatur, (ubi quid aliud quam Spiritum sanctum debemus accipere? non enim de spiritu hominis hoc diceret, quem nullus erat qui non habebat,) jussus est tamen Moyses ei manus imponere: ne quisquam homo, qualibet præpollens gratia, sacramenta consecrationis audeat recusare.

QUÆSTIO LV.

Quid est quod cum Deus præciperet Moysi de Jesu Nave, ait inter cætera: « Et dabis de gloria tua super

¹ Num. xx, 29. — ² Id. xxvii, 18, 19.

» eum¹? » Nam græca locutione τῆς δόξης habet, quod tantundem valet ac si diceret, « De gloria, » id est, ἀπὸ τῆς δόξης. Latini autem nonnulli interpretati sunt, « Da » bis gloriam tuam, » non « de gloria tua. » Sed sive illud esset, ut « Gloriam tuam, » diceret, non ideo eam non habiturus erat Moyses: nec quia dixit « De gloria, » ideo minutum est quod habebat. Sic enim accipiendum est, ac si diceret: « Facies eum socium gloriæ tuæ: » non autem hujusmodi res, quasi partiliter divisæ, minuuntur; sed totæ sunt omnibus, totæ singulis, qui earum habent societatem.

QUÆSTIO LVI.

« HOMO, homo quicumque voverit votum Domino, » aut juraverit juramentum, aut definierit definitionem » de anima sua, non profanabit verbum suum: omnia » quæcumque exierint ex ore ejus faciet². » Non hoc ad omnem jurationem pertinet, sed ad eam ubi quisque de anima sua voverit alicujus utique rei abstinentiam, qua ei licebat uti per Legem, sed per votum sibi ipse efficit non licere.

QUÆSTIO LVII.

« SI autem mulier voverit votum Domino, aut defini- » erit definitionem in domo patris sui in juventute sua » et audierit pater ejus vota ejus, et definitiones ejus, » quas definivit adversus animam suam, et tacuerit pater » ejus; et stabunt omnia vota ejus, et omnes defini- » tiones ejus, quas definivit adversus animam suam, » manebunt ei. Si autem abnuens abnuerit pater ejus, » quacumque die audierit omnia vota ejus, et definitiones » ejus, quas definivit adversus animam suam non stabunt:

¹ Num. xxvii, 20. — ² Id. xxx, 3.

» et Dominus emundavit eam, quia abnuit pater ejus¹. » Quoniam quidem de muliere, quæ adhuc in juventute sua in domo patris est, loquitur, merito hic quæritur etiam de voto virginitatis: mulieres quippe etiam virgines in Scriptura appellari solere notissimum est: et videtur etiam Apostolus de patre loqui, cum dicit: « Servet » virginem suam, » et, « Det nuptum virginem suam, » et cætera hoc modo: ubi nonnulli intellexerunt, virginem suam, virginitatem suam, nulla tamen hoc simili Scripturarum locutione demonstrant, cum sit inusitatissima. Quod autem ait: « Adversus animam suam, » non sic accipiendum est, quasi animæ noceat talibus votis; sed « Adversus animam » dicitur, adversus animalem delectationem, sicut etiam de jejunio præcipiens superius ait: « Et affligetis animas vestras. »

QUÆSTIO LVIII.

Quod autem ait: « Et Dominus emundabit eam, quia » abnuit pater ejus²: emundabit » dixit, a voti non impleti crimine absolvet: sicut in multis locis dicitur, « Et » mundabit eum sacerdos, » id est, mundum habebit, mundum judicabit; sicuti est et illud, « Mundatione non » mundabis reum, » id est, « Non dices mundum eum qui immundus est. »

QUÆSTIO LIX.

I. « Si autem facta fuerit viro, et vota ejus super eam » secundum distinctionem labiorum ejus, quanta definit » vit adversus animam suam; et audierit vir ejus, et ta » cuerit ei quacumque die audierit: et ita stabunt omnia » vota ejus, et definitiones ejus, quas definivit adversus » animam suam stabunt. Si autem abnuens abnuerit vir

¹ Num. xxx, 4-6. — ² Ibid. 6.

» ejus in quacumque die audierit omnia vota ejus, et » definitiones ejus: quas definivit adversus animam suam, » non manebunt: quoniam vir abnuit ab ea, et Dominus » mundabit eam¹. » Fœminam sub patre antequam nubat, et sub viro nuptam, noluit Lex ita vovere aliquid Deo adversus animam suam, id est, in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinencia, ut in eisdem votis fœminea valeat auctoritas, sed virilis; ita ut si adhuc innuptæ jam concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit nupserit, et viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, et sit omnino sine peccato, quia « Dominus mundabit eam, » sicut dicit, id est, mundam judicabit: neque hoc contra Deum fieri putandum est, cum ipse Deus hoc præceperit, hoc voluerit.

II. Sequitur autem de viduis, vel a viro abjectis, id est, non sub potestate viri constitutis, aut patris; et earum vota ad persolvendum libera esse dicit hoc modo: « Et votum, inquit, viduæ et expulsæ, quæcumque » voverit adversus animam suam, manebunt ei². » Deinde dicit de nupta, si in domo viri sui jam constituta aliquid tale voverit. De illa enim prius dixerat, quæ in domo patris voverat, et antequam redderet nupserat. De hac ergo quæ in domo mariti vovit, ita loquitur: « Si » autem in domo viri ejus votum ejus, aut definitio, quæ » adversus animam ejus cum jurejurando; et audierit » vir ejus, et tacuerit ei, et non abnuerit ei; et stabunt » omnia vota ejus, et omnes definitiones, quas definivit » adversus animam suam, stabunt adversus eam. Si au » tem circumauferens circumauferat vir ejus, quacum » que die audierit omnia, quæcumque exierint ex labiis » ejus secundum vota ejus et secundum definitiones, » quæ adversus animam ejus, non manent ei: vir ejus

¹ Num. xxx, 7-9. — ² Ibid. 10.

» circumabstulit, et Dominus mundabit eam. Omne votum et omne jusjurandum vinculi affligere animam, vir » ejus statuet ei, et vir ejus circumauferet. Si autem tacens tacuerit ei diem ex die, et statuet ei omnia vota » ejus, et definitiones, quæ super ipsam, statuet ei; quoniam » tacuit ei, die quo audivit. Si autem circumauferens circumauferat vir ejus post diem, quem audivit; » et accipiet peccatum suum¹. »

III. Manifestum est ita voluisse Legem fœminam esse sub viro, ut nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit, si prius permiserit, et postea prohibuerit; etiam hic tamen non dixit ut faciat mulier quod voverat, quia permissa prius a viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuvit quod prius concesserat: non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut cum prius ei vir concesserit, postea si prohibuerit contemnatur.

IV. Utrum autem ista etiam ad vota continentiæ et a concubitu abstinentiæ pertineant, merito quæritur, ne forte ea tantum intelligenda sint adversus animam voveri, quæ sunt in cibis et potionibus. Quod videtur et illud significare, ubi Dominus ait: « Nonne anima plus » est quam esca²? » Et cum de jejunio præcipitur, ita præcipitur, « Affligetis animas vestras. » Nescio autem utrum alicubi legi possit, adversus animam dici votum, quod de absentia concubitus fuerit: maxime quia cum hic Lex auctoritatem viro tribuat, non mulieri quæ viro subdita est, ut tunc persolvenda sint vota mulieris, si vir approbaverit: si autem renuerit, non debeantur: Apostolus tamen cum de concubitu conjugatarum loqueretur, non ibi majorem auctoritatem viro quam fœminæ dedit; sed,

¹ Num. xxx, 11-16. — ² Matth. vi, 25.

« Uxori, inquit, vir debitum reddat, similiter et uxor » viro: uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; » similiter autem et vir non habet potestatem corporis » sui, sed mulier¹. » Quando ergo in hac re parem utriusque esse voluit potestatem, puto quod nobis intelligendum insinuet, istam de concumbendo vel non concumbendo regulam non pertinere ad ea vota, ubi non habent parem vir et mulier potestatem, sed viri major est, ac prope ejus solius est. Non enim ait Lex virum non debere reddere vota sua, si uxor prohibuerit; sed uxorem, si vir prohibuerit. Unde non mihi videtur in hujusmodi votis et definitionibus atque obligationibus, quæ adversus animam fiunt, etiam ista debere accipi, quæ inter se vir et uxor de concumbendo, vel de abstinentia concumbendi placita habuerint.

V. Deinde quia et istæ justificationes dicuntur et meminimus in illis justificationibus, quæ in Exodo sub hoc nomine aliæ commemorantur, multa præcipi, quæ accipi ad proprietatem non possint, nec in Novo Testamento observentur; sicut de aure servi pertundenda², et si quid ejusmodi est: non absurde etiam hic aliquid figurate dictum intelligitur, ut quoniam sunt multæ abstinentiæ cæremoniarum irrationabiles, et aliquando etiam inimicæ veritati, hoc fortasse hic intelligi voluerit, tunc ratas esse, cum rationabiles fuerint, hoc est, cum eas approbaverit ratio, quæ ad vicem viri debet regere omnem animalem motionem, quæ fit non tantum in appetendo, verum etiam in abstinendo: ut si mente et ratione decernitur, tunc fiat; si autem improbatur consilio rationis, non fiat. Quod si ratio quod prius recte faciendum esse decreverit, post improbet, sit peccatum consilii: etiam sic tamen non nisi rationi motio illa consentiat.

¹ Cor. vii, 3, 4. — ² Exod. xxi, 6.

QUÆSTIO LX.

QUID est, « Et misit eos Moyses mille ex tribu et mille » ex tribu cum virtute eorum¹? » Utrum virtutem eorum vult intelligi, principes eorum: an virtutem a Domino eis datam, vel per ipsum Moysen impetratam: an potius virtutem eorum dicit, ea quibus virtus eorum sustentaretur?

QUÆSTIO LXI.

POTEST videri quæstio, quomodo quando Israëlitas Madianitas debellaverunt, interfectum dicat Scriptura Balaam², qui fuerat conductus ad maledicendum populum Israël: cum superius quando benedicere coactus est, ita eandem actionem Scriptura concluderit, cum ait, « Et » surgens Balaam abiit reversus in locum suum, et Balac » abiit ad semetipsum³, » Si ergo redierat ad locum suum Balaam, quomodo hic interfectus est, cum de tam longinquo, id est, de Mesopotamia venerit? An forte reversus est ad Balac, et hoc Scriptura non dixit? Quanquam etiam possit in locum suum rediisse intelligi, quod ab ipso loco ubi sacrificia faciebat in eum locum reversus est unde illuc exierat, id est, ubi tanquam peregrinus habebat hospitium. Non enim dictum est in domum suam, aut in patriam suam, sed « In locum suum. » Habet autem et quisque peregrinus locum suum, ubi ad tempus habitat. De ipso autem Balac, qui eum conduxerat, non dictum est ad locum suum, sed « Ad semetipsum, » id est, ubi dominans habitabat. Posset ergo dici « Ad locum suum, » et dominans, et peregrinus: « Ad semetipsum » autem, non video quomodo posset dici peregrinus, cum ad hospitium suum venisset.

¹ Num. xxvi, 6. — ² Ibid. 8. — ³ Id. xxiv, 25.

QUÆSTIO LXII.

« ET prædam egerunt mulieres Madian, et suppellectilem eorum, et pecora eorum, et omnia quæ possederant, et virtutem eorum deprædati sunt¹. » Cum jam dixisset mulieres, suppellectilem, et pecora, et omnia quæ possidebant; quid deinde addit, « Et virtutem eorum deprædati sunt? » Nimirum enim hæc intelligenda est virtus, de qua et supra dictum est; misisse millenos de singulis tribubus cum virtute eorum. An forte cibus quo sustentabantur, virtus eorum appellata est, quo subministrato vires suppetunt, et quo subtracto vires deficiunt? Unde per Prophetam Deus cum minaretur ait: « Auferam virtutem » panis, et virtutem aquæ². » Et Moyses ergo cum annona miserat illos millenos, quod dictum est, « Cum virtute eorum; » et isti Madianitis victis etiam hoc eorum inter cætera fuerant deprædati.

QUÆSTIO LXIII.

« UT quid vivificastis omne femininum? Hæc enim » fuerunt filiis Israël, secundum verbum Balaam, ut recedere facerent et despiciere verbum Domini propter Phogor³. » Hoc consilium malignum, ut eis ad illecebram sceminae supponerentur, per quas non solum corporaliter, sed etiam spiritaliter in adorando idolo fornicarentur, quando dederit Balaam Scriptura non dixit; et tamen apparet factum esse, cum hic commemoratur. Sic ergo potuit et redire ipse Balaam, qui jam ierat in locum suum, ut non locum ejus intelligamus peregrinationis hospitium; quamvis hoc Scriptura tacuerit.

¹ Num. xxxi, 9. — ² Isaï iii, 1. — ³ Num. xxxi, 15.

QUÆSTIO LXIV.

Quid est quod ait: « Et erunt civitates vobis refugia a » vindicante sanguinem, et non morietur is qui occidit, » quoadusque stet in conspectu synagogæ in iudicium¹, » cum de iis loquatur, qui nolentes occiderint, et alibi dicat, tunc unumquemque in tali causa confugientium exire liberum de civitate, quo confugerat, cum sacerdos maximus fuerit defunctus? Quomodo ergo hic dicit: « Et non morietur » is qui occidit, quoadusque stet in conspectu synagogæ » in iudicium: » nisi quia ideo iudicatur, ut tunc ei liceat esse in civitate refugii, si manifestum factum fuerit in iudicio, quod nolens occiderit.

QUÆSTIO LXV.

Quid est quod ait: « Qui vindicat sanguinem, ipse interficiet homicidam; cum occurrerit ei, iste interficiet eum²? » Sic enim sonat male intelligentibus, quasi passim et sine iudicio data fuerit ultori mortis propinqui sui, licentia occidendi ejus interfectorem. Sed hoc intelligi voluit, quia secundum id quod supra dictum est, qui occiderit, confugiat ad unam de civitatibus refugiorum³, » quoadusque stet in iudicium, ne ante inventus a propinquo occidatur: quia etsi nolens occidit, præter illas civitates inventus occiditur. Cum vero in iudicium steterit in aliqua earum, civitatem, et iudicatus fuerit homicidia in aliqua earum in quas fugere conceditur, esse ibi non sinitur; tum demum jam iudicatum, ubicumque compertum, propinquo licet occidere. Neque enim opus est eum ad iudicium deduci, cum jam fuerit iudicatus homicida, et propterea de illis civitatibus pulsus sit.

¹ Num. xxxv, 12, 13. — ² Ibid. 19. — ³ Ibid. 12.

LIBER V.

QUESTIONES IN DEUTERONOMIUM.

QUÆSTIO I.

In eo quod commemorat Moyses, dixisse se populo timenti hostes inhabitantes terram, quo introducendus fuit, « Ne paveatis, neque timeatis ab eis: Dominus Deus nos » ter, qui præcedit ante faciem vestram, ipse simul debellabit eos vobiscum¹: » satis ostenditur ita esse adiutorem Deum, ut etiam homines agant aliquid.

QUÆSTIO II.

« Et noluit Seon rex Esebon transire nos per ipsum, » quoniam induraverat Dominus Deus noster spiritum ejus, » et confortavit cor ejus, ut traderetur in manus tuas, sicut » in hac die². » Hæc dicens Moyses, dum populum alloquitur, tale aliquid commemorat, quale dicebatur in Exodo: « Ego induravi cor Pharaonis³: » et quod in Psalmis legitur: « Convertit cor eorum, ut odissent populum ejus⁴. » Nec tacetur hic causa indurationis hujus, cum dicitur, « ut traderetur in manus tuas, sicut in hac » die, » id est, Ut vinceretur a te; quod non fieret, nisi resisteret; non autem resisteret, nisi corde obdurato. Cujus rei justitiam si quæsierimus, inscrutabilia sunt iudicia

¹ Deut. 1, 30. — ² Id. 11, 30. — ³ Exod. x, 1. — ⁴ Psal. civ, 25.